

doi: 10.33249/2663-2144-2019-83-10-41-50

UDC 352.071:336(477)

INSTITUTIONAL BASES OF SOCIO-ECONOMIC AND FINANCIAL DEVELOPMENT UTC

M. Patynska-Popeta

e-mail: marypat@ukr.net

Zhytomyr National Agroecological University
7, Staryi Blvd, Zhytomyr, 10008, Ukraine

In the context of reforming intergovernmental relations on Ukraine's path to European integration, the issue of institutional foundations for the development of United Territorial Communities (UTC) becomes particularly relevant. The purpose of the article is to analyze the main problems of socio-economic development and substantiation of the financial mechanism of functioning of the UTC on the basis of sustainability. The main tasks are to analyze the peculiarities of the formation of the financial resources of the UTC, to identify the factors of their socio-economic development. Scientific research methods such as induction and deduction, synthesis and analysis, comparison method are used.

The dynamics of development of territorial communities in Ukraine has been investigated, which certifies the effectiveness of implementation of the concept of decentralization taking into account the basic principles and requirements of European integration. The peculiarities of forming the financial resources of the UTC and their intergovernmental relations with the state budget, the main forms and sources of obtaining funds for the development of territorial communities are analyzed. It is proved that budget financing, as the main form of providing territorial communities, determines the level of social and economic development. The amendments to the legislative acts aimed at better filling the budgets of the UTC are outlined. The tendency to increase the share of transfers in the income of territorial communities has been identified. The positive dynamics of the development of UTC within the scope of empowerment and obtaining additional financial resources have been identified, which provides the conditions for sustainable economic growth and financial capacity of communities. Key problems of socio-economic development and financial support of territorial communities have been systematized. Perspective directions of formation of effective mechanisms of development of UTC on the basis of sustainability are generalized.

The prospect of further research is finding new opportunities for the sustainable development of territorial communities in the light of European experience. These include: supporting businesses that create jobs and increase payroll; stimulation of development of small and medium business; ensuring profitability of utility companies.

Key words: local self-government, united territorial communities, socio-economic development, sustainable development, financial resources.

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ОТГ

М. М. Патинська-Попета

e-mail: marypat@ukr.net

Житомирський національний агроєкологічний університет
бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна

В умовах реформування міжбюджетних відносин на шляху України до євроінтеграції актуальності набуває питання інституційних засад розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Метою статті є аналіз основних проблем соціально-економічного розвитку та обґрунтування фінансового механізму функціонування ОТГ на засадах сталості. Основні завдання: проаналізувати особливості формування фінансових ресурсів ОТГ, виявити чинники їх соціально-економічного розвитку. Використано методи наукового дослідження: індукції та дедукції, синтезу та аналізу, метод порівняння.

Досліджено динаміку розвитку територіальних громад в Україні, яка засвідчує ефективність впровадження концепції децентралізації з урахуванням основних засад і вимог європейської інтеграції. Проаналізовано особливості формування фінансових ресурсів ОТГ та їх міжбюджетні відносини з державним бюджетом, основні форми й джерела отримання коштів для розвитку територіальних громад. Доведено, що бюджетне фінансування як основна форма забезпечення територіальних громад визначає рівень соціального та економічного розвитку. Окреслено зміни до законодавчо-правових актів, які спрямовані на краще наповнення бюджетів ОТГ. Виявлено тенденцію щодо збільшення частки трансфертів у доходах територіальних громад. Визначено позитивну динаміку розвитку ОТГ у межах розширення повноважень та отримання додаткових фінансових ресурсів, що забезпечує умови для сталого економічного зростання й фінансової спроможності громад. Систематизовано ключові проблеми соціально-економічного розвитку та фінансового забезпечення територіальних громад. Узагальнено перспективні напрями формування ефективних механізмів розвитку ОТГ на засадах сталості.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаються в пошуку нових можливостей для сталого розвитку територіальних громад з урахуванням європейського досвіду, серед них: підтримка підприємств, що створюють нові робочі місця та збільшують фонд оплати праці; стимулювання розвитку малого й середнього бізнесу.

Ключові слова: місцеве самоврядування, об'єднані територіальні громади, соціально-економічний розвиток, сталий розвиток, фінансові ресурси.

Вступ

Адміністративно-територіальна реформа в Україні спрямована на створення системи місцевого самоврядування та розвиток місцевої демократії на європейських засадах, надання територіальним громадам повноважень і ресурсів, що здатні забезпечити економічний розвиток територій, підвищити рівень та якість життя населення.

Необхідною умовою успішного функціонування об'єднаних територіальних громад є їх інституційне забезпечення. Під інституційним забезпеченням розвитку ОТГ розуміють сукупність законодавчих, організаційних і соціально-економічних заходів державних та місцевих органів влади у сфері фінансових відносин, заснованих на науково обґрунтованій концепції, спрямованій на створення умов і можливостей залучення й акумуляції фінансових ресурсів, їх раціонального використання для досягнення динамічного соціально-еколого-економічного ефекту.

З огляду на актуальність інституційних трансформацій на засадах децентралізації та реформи місцевого самоврядування важливим для України є досвід країн-членів ЄС. Пріоритетними завданнями, що визначені на загальнодержавному, а відповідно й на локальному рівнях, є такі: як узгодженість інтересів державної влади та місцевого

самоврядування, зокрема в питаннях раціонального розподілу повноважень і фінансових ресурсів для їх реалізації відповідно до європейських принципів та механізмів, передбачених законодавством про місцеве самоврядування; забезпечення матеріально-фінансової, інфраструктурної, кадрової спроможності здійснювати повноваження щодо інтенсифікації місцевого економічного розвитку, а також для надання належного рівня якості публічних послуг громадянам (*Pro skhvalennia*, 2014, *Kyrylenko*, 2015).

Найважливішою складовою у процесі децентралізації є надання фінансових (бюджетних) повноважень, що дозволить створити умови для сталого економічного зростання та розвитку ОТГ. Водночас, недосконала система розподілу повноважень між державою та місцевим самоврядуванням, незабезпеченість делегованих повноважень, низька якість бюджетного планування, негнучка структура видатків, недостатня ефективність місцевих податків і зборів суттєво гальмують процес бюджетної децентралізації.

У наукових розробках сучасної системи фінансової спроможності ОТГ вітчизняні вчені акцентують увагу на ключових проблемах соціально-економічного розвитку територій, формуванні органами ОТГ власних і залучених коштів (*Hurhula & Demianchuk*, 2017; *Dzhurik*, 2019). Важливі чинники створення економічно та

фінансово спроможних територіальних громад науковці вбачають у нарощенні обсягів небюджетних фінансових ресурсів, підвищенні інвестиційної активності ОТГ (KornIychuk, 2016; Voytenko, 2018). Учені розглядають питання формування та реалізації фінансового потенціалу громад (Kyrylenko, 2015; Dyakonenko, 2018). Виявленню перспективних підходів до розвитку сільських територій присвятили праці російські економісти (Chepurnykh & Merzlov, 2017).

Незважаючи на широке коло наукових праць у зазначеному напрямі, питання теоретично-прикладного дослідження інституційних засад соціально-економічного та фінансового розвитку ОТГ є ключовим і потребує подальшого аналізу, наукового обґрунтування та вдосконалення.

Мета статті – аналіз проблем соціально-економічного розвитку та обґрунтування фінансового механізму функціонування ОТГ на засадах сталості.

Матеріали та методи

Для реалізації поставленої мети проводилися наукові дослідження, які ґрунтуються на методах порівняльного аналізу (для характеристики соціально-економічних процесів, тенденцій, явищ щодо особливостей фінансового забезпечення ОТГ), статистичному і таблично-графічному (табличне та графічне відображення фінансових

показників розвитку ОТГ), абстрактно-логічному (дослідження інституційного забезпечення процесу створення ОТГ, теоретичні узагальнення та формулювання висновків щодо перспектив досягнення ефективності фінансової діяльності ОТГ). Проаналізовано законодавчу базу України щодо реформи міжбюджетних відносин та фінансової децентралізації, опрацьовано фінансово-аналітичні матеріали проектного офісу секторальної децентралізації.

Результати досліджень та обговорення

З прийняттям Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" (Pro dobrovilne, 2015) розпочато процес створення ОТГ. Відповідно до нормативно-правових актів, основними перевагами ОТГ є можливість отримання фінансової самодостатності, використання коштів на розвиток території, інвентаризація земель, об'єктів соціальної сфери, податкових надходжень, участь у проєктах міжнародної технічної допомоги, оптимізація наявних та отримання нових послуг тощо. В Україні упродовж останніх п'яти років спостерігається позитивна динаміка розвитку ОТГ, що засвідчує про ефективне впровадження концепції децентралізації (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка кількості створених ОТГ в Україні за період 2015–2019 рр.

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019 (станом на 10.09.)
Кількість ОТГ, од.	159	366	665	806	951
Чисельність населення, що проживає в ОТГ, млн осіб	1,4	3,1	5,6	8,3	10,2
Кількість необ'єднаних та неприєднаних територіальних громад, од.	10 148	9 180	7 784	7 223	6572

Джерело: побудовано за даними (Nezdoimynoha, 2017).

Інституційні засади, сформовані в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (Pro skhvalennia, 2014), Законі України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" (Pro dobrovilne, 2015), розширюють джерела фінансового забезпечення ОТГ, а також

поповнення дохідної бази місцевих бюджетів, напрями децентралізації видаткових повноважень місцевих органів влади, запровадження нових видів трансфертів тощо. Фінансовий потенціал ОТГ створюється за рахунок джерел, що його наповнюють. Структура доходів місцевого бюджету складається з доходів, необхідних для

виконання власних повноважень, і доходів для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

У законодавстві відбулися зміни стосовно джерел формування дохідної частини місцевих бюджетів. Зокрема, значно розширено джерела формування доходів ОТГ, які одержують додаткові фінансові та майнові ресурси (табл. 2). Основні з них розподілено за такими напрямками:

1) забезпечення власних повноважень (60 % ПДФО; раніше цей податок зараховувався до районного бюджету); 2) право розпорядження землями на території ОТГ; 3) цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища; 4) надходження з інших цільових фондів (*Biudzhetnyi kodeks*, 2010).

Таблиця 2. Фінансові ресурси ОТГ

Податки	%
Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)	60%
Екологічний податок	25 %
Єдиний податок	100 %
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	100%
Податок на майно (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плата за землю, транспортний податок)	100 %
Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизними товарами	5 %

Джерело: побудовано за даними (*Biudzhetnyi kodeks*, 2010, *Rusnak*, 2018).

Податковим кодексом України передбачено, що місцеві ради вирішують питання щодо встановлення єдиного податку, податку на майно (у частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору.

Матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування становлять майнові ресурси (рухоме та нерухоме майно) громад разом із доходами місцевих бюджетів, позабюджетними цільовими (у т. ч. валютними) та іншими коштами, землею, природними ресурсами, що перебувають у комунальній власності територіальних громад, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 1) (*Pro mistseve*, 1997). Саме їх розвиток сприяє підвищенню фінансової спроможності ОТГ.

В умовах передання фінансових ресурсів і повноважень на місцевий рівень кращі стартові можливості мають ОТГ, на території яких є суб'єкти господарювання, і порівняно з якими бюджети сільських поселень, що формуються за рахунок доходів із низькою дохідністю, мають вищий рівень дотаційності. Наявність суб'єктів

господарювання чи їхніх структурних підрозділів є вагомим джерелом фінансових надходжень, які дають можливість місцевій владі розвивати інфраструктуру та соціальну сферу, підвищувати інвестиційну привабливість поселення та якість життя селян (*Konstytutsiia*, 1996).

Відповідно до норм Бюджетного кодексу України у 2018–2019 рр. до місцевих бюджетів зараховуються: 5% рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України), з яких 2% – до обласних бюджетів та 3% – до бюджетів міст обласного значення, ОТГ та районів (2% – до районного бюджету, 1% – до сільських, селищних та міських бюджетів у складі району); 100 % єдиного податку, що сплачується платниками єдиного податку четвертої групи (сільгосптоваровиробники); підвищення на 50 % ставок рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (табл. 3).

Таблиця 3. Структура доходів бюджету ОТГ

Збори та ін. платежі	Інші доходи
37 % рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування	Різноманітні трансферти (базова дотація, реверсна дотація; медична, освітня та інші субвенції; капітальні трансферти)
100 % державного мита	Власні надходження бюджетних установ
Туристичний збір	Кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна
Збір за місця для паркування транспортних засобів	Кошти пайової участі в розвитку інфраструктури населеного пункту
Плата за ліцензії та сертифікати на певні види господарської діяльності	Кошти від повернення кредитів, наданих із місцевих бюджетів
Надходження від орендної плати за користуванням майном, що перебуває в комунальній власності	1,5 % коштів від відчуження комунального майна
80 % коштів, отриманих підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок бюджетів ОТГ, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння; 50 % коштів, отриманих за здане у вигляді брухту і відходів срібло	Надходження в рамках програм допомоги і грантів Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ
3 % рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату	Цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій і громадян до місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища
5 % рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення	Надходження з інших цільових фондів
75 % коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва	Інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України
25 % рентної плати за користування надрами, за спеціальне використання води та водних об'єктів, лісових ресурсів	
50 % грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності	
Плата за надання адміністративних послуг, адміністративні штрафи та штрафні санкції	

Джерело: побудовано за даними (*Biudzhetnyi kodeks, 2010, Rusnak, 2018*).

Механізм фінансування допомоги місцевим бюджетам із Державного бюджету ґрунтується на системі вирівнювання, яке здійснюється за допомогою трансфертів. Трансферти – сума коштів, що перенаправляються з державного бюджету до місцевих бюджетів або з місцевих бюджетів вищого рівня до бюджетів нижчого рівня у формі дотацій, субсидій, субвенцій тощо.

На виконання покладених на ОТГ зобов'язань запроваджено такі нові види трансфертів: 1) базову дотацію (трансферт, що надається з

державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); 2) реверсну дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); 3) субвенції (трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції); 4) додаткові дотації.

Розвиток прямих міжбюджетних відносин між бюджетом об'єднаної територіальної громади та державним бюджетом дозволить (розрахований за допомогою універсальної формули) отримувати чітко визначений обсяг міжбюджетних трансфертів для формування дохідної частини ОТГ (Yehorycheva & Tymoshenko, 2014).

Система горизонтального вирівнювання податкоспроможності ОТГ залежить від індексу податкоспроможності відповідного бюджету, обчисленого в розрахунку на 1-го мешканця. У 2019 р. базову дотацію отримують бюджети, у

яких індекс податкоспроможності $< 0,9$, або надходження на 1-го мешканця менші за 1,8 тис. грн з податку на доходи фізичних осіб. Реверсна дотація передбачена для бюджетів, у яких індекс податкоспроможності $> 1,1$, або надходження на 1-го мешканця більші за 2,3 тис. грн.

Обсяги базової та реверсної дотацій у бюджетах ОТГ за 2017–2019 рр. демонструють тенденцію до зростання, що є свідченням перерозподілу на центральному рівні значної частини бюджетних коштів і збільшення рівня залежності виконання місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету (рис. 1).

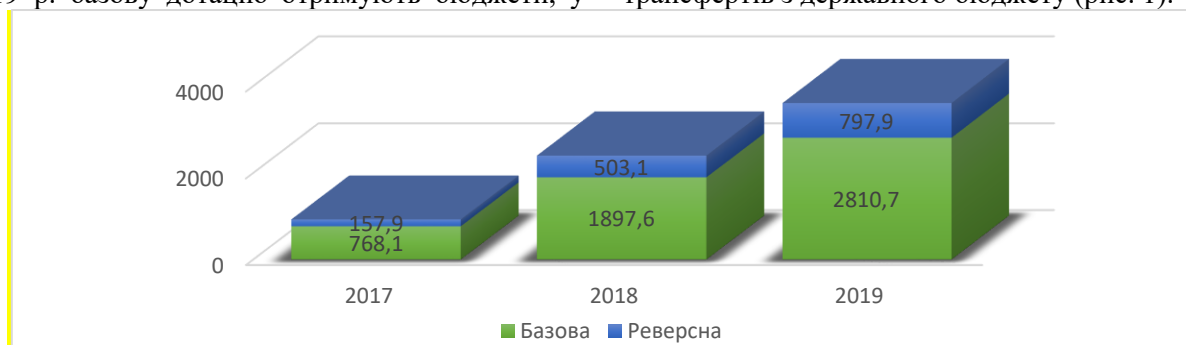

Рис. 1. Обсяги базової та реверсної дотацій у бюджетах ОТГ в Україні, млн грн

Варто зауважити, що в багатьох країнах – членах ЄС – частка трансфертів не перевищує 50 %. За 2016 р. фактичні надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів 159 ОТГ (з урахуванням трансфертів із державного бюджету) становили 7,1 млрд грн, що більше майже в 7 разів порівняно з надходженнями аналогічного періоду 2015 р. до бюджетів місцевих рад, які увійшли до складу ОТГ (Detsentralizatsiia, 2016).

Децентралізація влади підвищує можливості для зростання обсягів власних ресурсів більшості місцевих бюджетів, їх частки в структурі зведеного бюджету України, що свідчить про зацікавленість органів місцевого самоврядування в мобілізації коштів до бюджетів і наявність резервів для подальшого зміцнення фінансової спроможності громад (табл. 4).

Таблиця 4. Показники обсягів власних доходів місцевих бюджетів в Україні за період 2015–2019 рр.

Показники	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019 (прогноз)
Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів, млрд грн	98,2	146,6	192,7	234,1	267,0
Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у ВВП, %	5,1	6,2	6,5	6,1	7,8
Частка місцевих бюджетів (із трансфертами) у зведеному бюджеті, у %	45,6	47,5	51,2	51,5	x
Частка місцевих податків та зборів у власних доходах місцевих бюджетів (загальний фонд), %	26,6	28,8	27,3	26,1	27,5

Джерело: побудовано за даними (Моніторинг, 2019).

Однією з основних засад Європейської Хартії місцевого самоврядування є положення про право місцевого самоврядування на власні фінансові ресурси, обсяг яких має відповідати функціям, які виконують відповідні органи, та право щодо вільного розпорядження цими ресурсами, частина

яких повинна формуватися за рахунок місцевих податків і зборів. Протягом 2015–2018 рр. відбулося стрімке зростання обсягів власних надходжень ОТГ, зокрема за рахунок податку на доходи фізичних осіб, єдиного податку та плати за землю (табл. 5).

Таблиця 5. Динаміка власних надходжень ОТГ в Україні, 2015–2018 рр.

Джерела надходжень та кількість ОТГ	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Кількість ОТГ, од.	159		665	
Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), млн грн	43,00	1745,00	5200,00	11900,00
Акцизний податок, млн грн	219,00	368,00	1500,00	1500,00
Плата за землю, млн грн	354,00	558,00	2700,00	3000,00
Єдиний податок, млн грн	284,00	447,00	2600,00	3300,00
Інші надходження, млн грн	111,00	136,00	500,00	800,00

Джерело: побудовано за даними.

Відсутність достатніх обсягів власних фінансових ресурсів для забезпечення прийняттого рівня конкурентоспроможності та сталого економічного розвитку громад обумовлює необхідність розширення використання зовнішніх джерел їх формування (Korniyshuk, 2016).

Вагомим джерелом у зміцненні фінансової бази ОТГ є Держаний фонд регіонального розвитку (ДФРР), кошти якого спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проєктів, що мають на меті розбудову інфраструктури. Законом України "Про Державний бюджет України на 2019 рік" встановлено, що 50% коштів

ДФРР розподіляються Кабінетом Міністрів України на реалізацію пріоритетів економічного зростання та підвищення рівня життя громадян (Pro Derzhavnyy, 2019). Відповідно до чинного законодавства ради ОТГ можуть здійснювати запозичення (як місцеві, так і зовнішні) до бюджетів розвитку для реалізації інвестиційних програм (проєктів) соціально-економічного розвитку (комунальної інфраструктури, упровадження ресурсозберезувальних технологій, створення, приріст чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування, спрямованих на задоволення інтересів населення їх громад (табл. 6).

Таблиця 6. Динаміка державної підтримки розвитку ОТГ в Україні за 2015–2019 рр., млрд грн

Види підтримки	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Субвенція на соціально-економічний розвиток	0,8	3,3	5,0	5,0	4,7
Кошти Державного фонду регіонального розвитку	2,9	3,0	3,5	6,0	7,7
Субвенція на інфраструктуру ОТГ	–	1,0	1,5	1,9	2,1
Субвенція на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я в сільській місцевості	–	–	4,0	1,0	1,0
Субвенція на фінансування будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних доріг	–	–	–	11,5	14,7

Джерело: побудовано за даними (Monitorynh, 2019, Finansovo-analitychni, 2019).

Упродовж 2015–2019 рр. відбулося стрімке зростання обсягів субвенції, зокрема на соціально-економічний розвиток (у 5,9 рази), на

інфраструктуру ОТГ (у 2,1 рази). Суми коштів ДФРР зросли у 2,7 рази.

Позитивним чинником фінансової підтримки

громад є те, що субвенція з місцевого бюджету на реалізацію заходів щодо розвитку системи охорони здоров'я в сільській місцевості та субвенція з місцевого бюджету на здійснення заходів, спрямованих на соціально-економічний розвиток окремих територій, здійснюється за рахунок залишку коштів відповідної субвенції з державного бюджету, що утворився на кінець року.

Згідно з моніторингом використання коштів на державну підтримку фінансування інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку через ДФРР, у 2015 р. використано 82% (або 2,4 млрд грн), профінансовано 876 проєктів, з яких 532 (61%) реалізовано; у 2016 р. освоєно 89,8% запланованого обсягу; у 2018 р. із запланованих 6,0 млрд грн видатки склали 3,8 млрд грн. Кількість проєктів регіонального розвитку через ДФРР зменшилася від 876 од. у 2015 р. до 477 од. – у 2018 р. (*Demianchuk, 2017*). Можна зробити висновок: заплановані бюджетні інвестиції не використовуються повною мірою, спостерігається низька активність органів місцевого управління щодо розроблення інвестиційних проєктів з метою залучення додаткових коштів із державних і недержавних фондів.

Важливими чинниками забезпечення соціально-економічного розвитку громад на засадах сталості є такі: зростання частки власних доходів місцевих бюджетів; незалежність місцевих бюджетів ОТГ від державного бюджету; створення умов для формування нових внутрішніх джерел фінансових ресурсів ОТГ; стимулювання розвитку місцевої ініціативи щодо здійснення запозичень до бюджетів розвитку для реалізації інвестиційних програм (проєктів) соціально-економічного розвитку; наявність механізмів передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення з державної власності в комунальну власність ОТГ; зростання капітальних видатків; використання потенціалу механізму державно-приватного партнерства на місцевому рівні; міжрегіональне співробітництво в забезпеченні спільної участі громад в освоєнні ресурсного потенціалу; інтенсифікація співпраці з недержавними фондами, у плані реалізації програм розвитку громад; підтримка розвитку інституту місцевого самоврядування та зміцнення його фінансових засад.

Зростання економічної спроможності громад сприяє створенню сприятливих умов для сталого розвитку територій. Рівень спроможності громад визначається за чотирма основними показниками (табл. 7).

Таблиця 7. Показники виконання місцевих бюджетів окремих ОТГ Житомирської області за 2018 рік

Назва ОТГ	Власні доходи на 1-го мешканця (грн)	Рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової / реверсної дотації в доходах, %)	Капітальні видатки на 1-го мешканця (без власних надходжень установ, грн)	Питома вага видатків на утримання апарату управління (без трансфертів, %)
Оліївська	16137,8	-4,1	6 629,4	16,9
Ушомирська	9933,2	16,64	3 087,0	16,2
Чижівська	6506,4	-12,4	978,2	15,7
Андрушківська	5606,8	-3,7	985,8	28,8
Станишівська	5469,1	-2,3	3 505,1	14,8
Квітнева	5443,6	0,0	1 673,5	23,5
Попільнянська	5003,4	0,0	1 138,6	18,3
Глибочицька	4507,8	13,0	1 664,7	29,4
Семенівська	4422,9	-3,2	987,3	27,9
Іршанська	4347,3	-16,6	1007,8	18,5

Джерело: побудовано за даними (*Eksperty proanalizuvaly, 2018*).

За результатами аналізу даних, при більшій фінансовій спроможності власних доходів і капітальних видатків на 1-го мешканця частка видатків на утримання апарату управління менша, що створює можливість спрямувати більше коштів на розвиток ОТГ. Необхідне створення ефективного, малочисельного управлінського апарату, здійснення постійного аналізу витрачання бюджетних коштів й запобігання нераціональним витратам (Voytenko, 2018). Отже, ефективність спроможності ОТГ визначається діяльністю органів місцевого самоврядування, залученням жителів громади до процесу прийняття рішень щодо розвитку території.

Висновки

Результати аналізу фінансового розвитку ОТГ та виявлення наявних проблем дають підстави стверджувати, що громадам, щоб бути фінансово спроможними, потрібно створити реальні можливості для формування необхідного обсягу власних фінансових ресурсів, виробити механізми активізації соціально-економічного та фінансового потенціалу громади, розробити виважені проекти міжрегіонального співробітництва, програми залучення міжнародної технічної допомоги, створити сприятливе інвестиційне середовище. Наповнення фінансової бази місцевого самоврядування, по-перше, сприятиме самодостатності та фінансовій незалежності ОТГ та, по-друге, забезпечуватиме подальший інституційний розвиток і підвищення конкурентоспроможності громад за європейськими принципами, закріплення позицій лідерства та компетентності їх керівників.

Reference

Bobrovska, O. Yu. (2016). Potensial mistsevoho samovriaduvannia v zabezpechenni staloho rozvytku rehionu [Potential of local self-government in ensuring sustainable development of the region]. *Rehionalne ta munitsypalne upravlinnia*, 4–5, 11–15. doi: 10.15421/151619 [in Ukrainian].

Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. № 2456-VI. (2010). [in Ukrainian].

Chepurnykh, N. V. & Merzlov, A. V. (2017). Sotsialno-ekonomicheskyye faktory razvitiya selskikh territoriy [Socio-economic factors of development of rural territories], *Nauchnyy elektronnyy zhurnal NIU*

ITMO. Ser. Ekonomicheskyy i ekologicheskyy menedzhment, 4. doi: 10.17586/2310-1172-2017-10-4-92-10. Retrieved from <http://economics.ihbt.ifmo.ru/file/article/17299.pdf> [in Russian].

Demianchuk, O. I. (2017). Zabezpechennia finansovoi spromozhnosti obiednanykh terytorialnykh hromad v Ukraini [Ensuring the financial capacity of United Territorial Communities in Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*, 6 (34), 42–46. doi: 0.25264/2311-5149-2017-6(34)-42-46 [in Ukrainian].

Dzhurik, H. B. (2019). Pobudova efektyvnoi stratehii upravlinnia finansamy obiednanykh terytorialnykh hromad [Building an effective strategy for managing the finances of the united territorial communities]. *Efektivna ekonomika*, 8. doi: 10.32702/2307-2105-2019.8.150 [in Ukrainian].

Diakonenko, O. I. (2018). Vplyv finansovoi detsentralizatsii na rozvytok silskykh poselen v Ukraini [Impact of financial decentralization on the development of rural settlements in Ukraine]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3 (34), 161–174. doi: <https://doi.org/10.15407/dse2018.03.161> [in Ukrainian].

Hurhula, T. V. (2017). Finansove zabezpechennia spromozhnosti terytorialnykh hromad: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Financing the capacity of territorial communities: problems and solutions]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu*, 1 (7), 132–135 [in Ukrainian].

Kabinet Ministriv Ukrainy (2014). Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini [About approval of Conception of reformation of local self-government and territorial organization of power in Ukraine]: rozporiadzhennia. Retrieved from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3332014_%D1%80 [in Ukrainian].

Kaziuk, Ya. & Ventsel, V. (2019). Mistsevi biudzhety 2019 – eksperty prokomentuvaly osoblyvosti zakonu pro Derzhbiudzheth [Financially-analytical materials. Decentralization: the Local budgets 2019 - experts commented on the features of law on the state Budget]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/10285> [in Ukrainian].

Kaziuk, Ya., Ventsel, V. & Herasymchuk, I. (2018). Eksperty proanalizuvaly byudzhety

obyyednanykh terytorialnykh hromad kozhnoyi oblasti za 2018 rik [The experts analyzed the budgets of the integrated territorial communities of each region for 2018]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/10674> [in Ukrainian].

Korniichuk, H. V. (2016). Modernizatsiia mekhanizmu upravlinnia finansovym potentsialom ahroformuvan [Modernization of the mechanism for managing the financial potential of agricultural companies]. *Tekhnologicheskyy audit i rezervy proizvodstva*, 5/4 (31), 4–9. doi: 10.15587/2312-8372.2016.78574 [in Ukrainian].

Kyrylenko, O., Malyniak, B., Pysmennyi, V. & Rusin, V. (2015). Planuvannya ta upravlinnia finansovymy resursamy terytorialnoi hromady [Planning and management of territorial society financial resources]. Kyiv: VI EN EI [in Ukrainian].

Ministerstvo rehionalnoho rozvytku, budyvnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy (2019). Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya stanom na 12 chervnia 2019 r. [Monitoring of process of decentralization of power

and reformation of local self-government by the state on March, 12 in 2019]. Retrieved from <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/389/10.03.2019.pdf> [in Ukrainian].

Podatkovyy kodeks Ukrainy [Internal revenue code of Ukraine]. № 2755. (2010) [in Ukrainian].

Pro Derzhavnyy byudzhet Ukrayiny na 2019 rik [On the State Budget of Ukraine for 2019]. № 2696. (2019) [in Ukrainian].

Pro dobrovilne obiednannya terytorialnykh hromad [About voluntary association of territorial communities]. № 157 VIII. (2015) [in Ukrainian].

Pro mistseve samovriaduvannya [About local self-government]. № 280. (1997). [in Ukrainian].

Voitenko, A. B., Yakobchuk, V. P. & Plotnikova M. F. (2018). Detsentralizatsiia: shliakh vid obiednannya do rozvytku hromad [Decentralization: the path from integration to community development]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 12, 32–39. doi: 10.32702/23066814.2019.11.32 [in Ukrainian].